

Ruský slang v procese vývoja (KALITA, Inna, 2011. Obrisy a tvary nespisovnosti: ruština vs. čeština. Komparativní pohled. Ruský slang v procesu vývoje. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem 2011. 195 strán. ISBN 978-80-7414-427-1)

Ľubomír Guzi, Inštitút rusistiky, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove,
lubomir.guzi@unipo.sk

Nie príliš často sa v českej a slovenskej rusistike objavujú práce, ktoré by sa zaoberali nekonvenčným nespisovným jazykom, ktorého status a definičné rozhranie je dodnes vymedzené len kontúrne. Sama autorka práce hneď v úvode poznamenáva, že sa snažila o „porovnávacie skúmanie subštandardov dvoch jazykov“, pri ktorom zákonite dochádza k zvýrazneniu terminologickej diferenciácie. Prakticky celý obsah publikácie sa snaží hľadať odpoveď na otázku „čo je to slang?“

Autorkiným cieľom je podať stratifikáciu subštandardu slovnej zásoby, zdôrazňujúc, že hranice medzi jednotlivými analyzovanými javmi sú v skutočnosti neostré, prelínajú sa, môžu sa v niektorých obdobiach aj prelínať, nahrádzať, prechádzať z jednej skupiny do druhej (s. 3 – 4).

Chceme poznamenať, že problematika, zachytená v predstavovanej publikácii je pomerne široká a rôznorodá, definične nejednoznačná. Autorka sa skúmaným javom venuje dlhodobo, preto na základe získaných skúseností, dokázala pristúpiť k analyticko-syntetizujúcej práci, ktorá sa prvotne nezameriava len na znakovú podstatu ruského a českého slangu, ale stavia sa k nemu oveľa komplexnejšie. Ako poznamenáva aj vo svojej ďalšej práci, jej cieľom je skúmanie slangu ako „jedného z najdynamickejších a súčasne aj najmenej skúmaných javov, ktorý však súčasnému spisovnému jazyku uštedruje impulz k jeho transformácii, pôsobí ako generátor jeho obnovy v súčasnej etape vývoja jazyka“ (Kalita, 2013, 5).

Pri definovaní pojmovo-kategoriálneho aparátu autorka zákonite narážala na osobitosti českej a ruskej odbornej spisby (uvádza samozrejme aj pramennú literatúru románskej a germánskej proveniencie). Napr. pojem slang sa v českej sociolingvistiky definuje v širšom i užšom ponímaní, pričom do širšieho diapazónu tohto pojmu spadajú aj jednotlivé „profesní mluvy“ – profilekty, ktoré sa v súčasnej odbornej literatúre označujú ako *slangy*, napr. slang športovcov, poľovníkov, hercov a ďalších skupín, ktoré patria k sociolektom a podľa autorky majú na rozdiel od ponímania slangu v užšom chápaní neinvazívny charakter, aj keď je možné, že jednotlivé lexikálne jednotky z každej skupiny prenikajú do spisovného jazyka, resp. analogických zložiek akéhokoľvek štandardného jazyka (s. 88). V ruskom prostredí bola v užšom ponímaní ako slang označovaná reč mládeže. V ruskej literatúre sa slang ponímal odlišne – a podľa autorky práce vytváral špeciálnu vrstvu „všeobecného slangu“ (*obecní slang*). Patrili a patria k nemu jednotky, ktoré sú ruštine vlastné už určitú dobu a strácajú svoju priznakovosť. Svojím emočným nábojom pripomínajú viac alebo menej expresívnu nálepku. Ich frekvencia postupne stúpala hlavne vďaka médiám, pričom mohlo dôjsť k takému javu, že mladšia generácia, ktorá počúva, napríklad súčasné prejavy ruského prezidenta (presýtené slangovými jednotkami), určité slangové jednotky prejavu už nepovažuje za slangové. V ruskom jazyku sa takzvaný *obščij sleng* ponímal ako špecifická lexikálno-frazeologická vrstva, ktorá tvorila a tvorí základ moderného hovorového jazyka („*prostorečie*“) – reči mestského obyvateľstva. Išlo o zložku lexikálnej zásoby, ktorá je všeobecne zrozumiteľná a rozšírená. Napriek deklarovanej všeobecnosti, autorka súhlasí so súčasnými ruskými autormi (Gordijenko, Kudrjavceva, Rozina), ktorí potvrdzujú, že aj

v súčasnom ruskom jazyku sa „všeobecný slang“ považuje za niečo nové, čo sa neustále formuje a zatiaľ nedisponuje všeobecne platným vymedzením v rámci celostnej, neprotirečiacej si teórie. Autorka monografie zdôrazňuje, že slang je vytvorený na základe argotu a žargónu a v poslednom období je v ruskom jazykovom prostredí spájaný hlavne s nástupom cudzieho lexikálneho materiálu, hlavne anglicizmov (s. 121). Ďalej poznamenáva, že pri porovnaní funkčných a štrukturálnych prvkov sa dá v počiatočných fázach ich vývoja a etablovania hovoriť o niektorých spoločných vektoroch, a síce, o snahe javiť sa skrytým prostriedkom, ktorý je neprístupný pre všetkých nositeľov „štandardného“ jazyka a koreláciou s určitou sociálnou alebo vekovou skupinou. To vlastne len potvrdzuje skutočnosť, že pre slang je potrebné špeciálne prostredie v širokom ponímaní, teda triáda, ktorú vytýčil J. V. Bečka: *speciální práce + speciální kolektív + speciální pracoviště* (Bečka, 1987, 6 – 7; Kalita 2011, 89).

Aj keď sa kolegyňa Kalita v práci venuje prakticky každému problému, týkajúcemu sa alebo vyplývajúcemu z postulácie problematiky slangu ako takej, vždy sa vracia k samotnej otázke čo to vlastne slang je, ako ho môžeme definovať, kde sú jeho hranice a aký je vzťah k jeho zložkám, nadradeným či podradeným typovým a druhovým segmentom. Hľadá typologické, štrukturálne, no taktiež metaforické či dokonca lingvokulturologické osobitosti tohto subštandardu. Na dokreslenie problematiky uvádza množstvo diagramov, prehľadových tabuliek i štatistík. Napríklad, zdôrazňuje údaj o celkovom počte slangových lexém. Vychádza predovšetkým z ruských údajov, týkajúcich sa ruštiny, pričom zaujímavým je fakt, že pri celkovom počte okolo 12 000 slangových lexém a parémií sa ich do takzvanej kategórie, či rozhrania „všeobecného slangu“, za posledných dvadsaťpäť rokov dostalo len okolo 300, pričom hlavnými zdrojmi všeobecného slangu zostáva slang mládeže (asi 51% z celého korpusu) a kriminálny argot (asi 30%). Prítom slang podľa autorky nezodpovedá štandardom sociálneho dialektu ani čo do použitia kritéria uzamknutosti a nepochopiteľnosti, ani čo do zohľadňovania kritéria ohraničenosti v rámci určitej skupiny. Autorka vidí v snahe slangových jednotiek o „zovšeobecnenosť“ (*obobščestvlenije*), odrážajúcu sa vo formovaní práve *všeobecného slangu*, ktorý je používaný všetkými skupinami bez ohľadu na sociálne rozdiely, príznak a svedectvo čiastočnej straty priznakovosti (*markirovanosti*), nivelizáciu epatážnosti, značné oslabenie emočného príznaku a tým pádom aj expresívnosti.

V slovenskom jazykovednom prostredí P. Odaloš navrhuje práve termín sociolekty, ktorý ako strešný krov pojíma označovanie slangu, profesionalizmov a argotu, pričom ako slovenský autor poznamenáva, v západnej lingvistike sa sociolekty definujú ako variety typické pre spoločensko-ekonomické zoskupenia, napr. triedy, vrstvy a rôzne skupiny. Hlavnou devízou slovenského ponímania je v prvom rade zreteľné odlišovanie od teritoriálnych nárečí v línii sociolekty - dialekty, výrazná signalizácia jeho väzby na spoločenskú štruktúru prostredníctvom polopredpony *socio-* a absenciu polemických diskusií z minulosti o funkčnosti tohto termínu (Odaloš, P.: *Čo je sociolekt a čo je slang*, 1997).

Autorkino vymedzovanie tzv. nespisovného slovníka je odborne (profesne) alebo záujmovo podmienené, pričom obmedzená komunikácia sa obsahovo skladá z dvoch hlavných zložiek – argotu a žargónu. Práve dostupnosť, či „utajenosť“ rozhraničuje argot od profesionalizmov a slangu ako takého (tu sa pridrižujeme skôr slovenského chápania a definícii). Autorka sa prikláňa k názoru, že obmedzená sémantická dostupnosť pre užívateľov jazyka sa týka hlavne argotu a profílektu (*profesní mluvy*), čo je vlastne české ponímanie slangu v širších súvislostiach. To však podľa nej neplatí pre slang v užšom ponímaní, ktorí sa používa v každodennej komunikácii. Slang sa teda v českej tradícii chápe ako svojbytná súčasť národného jazyka a v širšom význame sa jedná o odborné (*profesní*) a záujmové komunikačné prostriedky, slang v užšom význame znamená nespisovné, expresívne, metaforické vyjadrovanie používateľov jazyka, predovšetkým mládeže (s. 61). Argotu vymedzuje autorka práce presné miesto – jedná sa o tajnú reč, pričom nejde o zvláštny jazyk,

ale o zvláštnu slovnú zásobu, prejavujúcu sa ako tajný komunikatívny prostriedok, prostriedok obmedzeného spoločenstva. Presne, ako to konštatoval B. Hochel, keď tvrdil, že argot zostáva argotom len dovtedy, pokiaľ je tajný. V práci sa podáva aj stručný historický a kulturologický prehľad každého skúmaného javu (napr. prítomnosť argotu v ruských šansónových dielach).

Žargón ja v nami recenzovanej práci chápaný ako širší pojem. Autorka ho rozdeľuje na užšie „odrody“ – 1) sociolektný (čo je jeho primárny význam, prostredie jeho zrodu) a 2) odbornú (profesionálnu) reč (*profesní mluva*), teda pojem so sekundárnym významom. Zdôrazňuje, že sa vyvíjala v dobe, kedy sa remeslá transformovali na povolania – profesie v našom ponímaní. Tu navrhuje termín *profimluva*, resp. *profilekt*.

Taktiež aj slovenská tradícia charakterizuje žargón ako nespisovný jazykový - písomný alebo hovorový - prejav grupy či socioskupiny, silne príznakový v rámci určitého národného jazyka, zložený zo slov a idióm, ktorým nezainteresovaní nerozumejú. Ako sociolekt je teda žargón viazaný na určitú sociálnu skupinu, zjednotenú spoločnými záujmami. V slovenskom ponímaní sa stretávame aj s tým názorom, že žargónu spravidla rozumejú iba členovia socioskupiny a pre nezasvätených je význam slov a zvrátov utajený. Dokonca mnohé jazykové výrazy žargónu sú silne vágne. Žargón je zámerne odlišný slovník aj spôsob reči.

Medzi žargónom a slangom sa často nerobí rozdiel, ale z hľadiska pragmatiky je dnes snaha žargón viazať na etnické skupiny v majoritnom národe a slang na profesiu (zamestnanie).

Autorkou vymedzená *profimluva* pojednáva vlastne o skupine profesionalizmov, ktorá spája istú profesionálnu – odbornú skupinu a dominuje v nej profesionálna terminológia, ktorú si však pracovníci vo výrobnom procese chcú skrátiť, zjednodušiť, zbaviť ju príznačnej oficiálnosti a snáď aj „chladnosti“, čím ju posúvajú práve na úroveň profilektu (čiastočne aj reči záujmových skupín /zájmových mluví/).

Čitateľsky zaujímavými a príťažlivými zostávajú skupiny nespisovného tabuizovaného slovníka, rovnako ako aj národné nekonvenčné špecifiká ruského a českého národného jazyka. V prvom prípade ide o obscénnu lexiku ruského matu, z odborného pohľadu jedinečnej nespisovnej vrstvy jazyka, v druhom prípade o určitý druh profilektu, ktorý mohol postupne sklzávať alebo dať impulz ku vzniku argotu a žargónu (ako napríklad ruská *feňa*, pôvodne profilekt ruských stredovekých podomových obchodníkov s ikonami, takzvaných *ofeňov*, ktorých nazývali aj „*bogotaskateli*“; teraz spájaná hlavne s väzenským a kriminálnym prostredím). Zaujímavými sú zmienky a základná charakteristika českých regionálnych subštandardov, hlavne reči obyvateľov Brna a Ostravy (*hornícka ostravská mluva*), taktiež reči pražských pepíkov (pepes, pepé, pepec), plotákov a pod.

Práca Inny Kality *Obrysy a tvary nespisovnosti* jednoznačne prináša kompaktný pohľad na problematiku slangu, môže poslúžiť ako východisko pre ďalšie skúmania pre záujemcov o daný jazykový subštandard nielen z radov odbornej verejnosti, je návodom na vytváranie ďalších pohľadov na tento jav, ktorý sa neraz nachádza na okraji vedeckého záujmu, hoci žiaden jazykovedec sa mu nemôže vyhnúť, čoho dôkazom sú pomerne rozsiahle diela ruskej i českej proveniencie, ktoré vznikli už v predchádzajúcom storočí.

Literatúra

BEČKA, J. V.: Slang a diferenciace v běžné mluvené řeči. In: Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 27. února 1984. Plzeň: Pedagogická fakulta, s. 4 – 11.

GORDIJENKO, V.: Formirovanie obščego slenga v sovremennom russkom jazyke. Kijev: Istitut filologiji 2006.

HOCHÉL, B.: Čo je slang. Slang a iné nespisovné vrstvy jazyka (Pokus o vymedzenie a usúvzťažnenie javu). Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23. – 26. září 1980 v Plzni. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni 1982, s. 9 – 27.

JELISTRATOV, V. S.: Tolkovy slovar russkogo slenga. Moskva: AST-PRESS KNIGA 2007.

KALITA, I. V.: Stilističeskije transformacii russkich substandardov, ili kniga o slenge. Moskva: Diksi Press 2013, 240 s.

ODALOŠ, P.: Sociolekty v basketbalovom a penitenciárnom prostredí. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela 1997. 92 s.

ROZINA, R. I.: Sostojanije i tendencii razvitija obščego russkogo slenga 2000 – 2003. Russkij jazyk 2003, č. 20.